

Апостолът в премеждие

Иван Вазов

На мястото, дето днес се красува княжеският дворец, на 1871 година стоеше старият валийски конак, със своите лоши, сбутани, с неправи стени здания, снабдени с вехти чардаци-коридори към тесния, постлан с камъни двор, и със своята голяма дървена порта към запад, вардена от двама стражари, отляво на която стърчеше джамия, а отдясно се зеленееше голяма върба с увиснали до земята клони, що едничка радваше погледа тука.

През един хубав юнски ден в нея година из конашката порта излязоха вкупом няколко заптиета, спряха се на малкото мегданче там, пошушукаха си няколко време, па се пръснаха по разни посоки.

Един от тях, познатия Али чауш — чернокож, брадат, с грубо и подпухнало лице турчин — улови чаршията — днес Търговска улица, — проби си път през шумния върволяк, който гъмжеше из тясната, с притиснати и ниски редове от бакалници и дюкяни улица, като се вгледваше внимателно в някои лица. Когато пристигна при хана на Трайковича, той го изглежда изпитателно, както и кръчмата му, попипа машинално револвера си, като да се убеди, че е на мястото си в калъфа, па потегли да влезе в хана.

Току в същия миг едно заптие се задаваше отсреща му. Али чауш се спря до вратнята на хана и го възчака.

— Какво научи? — попита го той ниско.

— Прегледах, но такъв не намерих — отговори заптието, като си обриса с кърпа изпотения бръснат врат.

— Ти гледа ли добре? Запомни ли хубаво? Около дваисет и пет годишен, рус, сивоок, мършав, средна ръст и с черно сако. Иди на другия хан! Най-много гледай очите: сиви, много сиви — гълчеше Али чауш наставително, а очите му играеха на четири и забележваха кой минуваше край хана и кой влязваше в него.

— Разбрах, Али чауш! — и заптието отиде.

Този разговор между двамата заптии се отнасяше за Василя Левски, когото търсеха да уловят.

По това време неustraшимият апостол беше дошел от Пловдив в София, под предлог, че е търговец за вълна, та устройваше комитета, който по-после стана исторически прочут по обира на турската хазна при Арабаконак. Софийската полиция, предизвестена телеграфически от пловдивската за

това, беше цяла на крак. Рояци заптиета бяха пуснати за него. Али чауш, най-живият и съобразителният от тях, ръководеше диренето от няколко дена и даваше нужните наставления на полицейските хора, заедно с точното описание лицето и облеклото на революционера.

Прочее, Дяконът се намираше в голяма опасност; винаги дързък и безстрашлив до безразсъдство, убеден в кекавостта на турската полиция, самоуверен, може би верующ в звездата си, тъй като досега безброй пъти беше се изтървявал из ноктите на враговете си, той нито подозираше, че е подушен, нито приятелите му в града знаеха това нещо, за да му дадат по-сигурно убежище.

Острите погледи на Али чауша се втренчиха изпитателно и в Илчовото кафене, което беше залепено до Трайковичевата кръчма, и той влезе в него, преди да влезе в хана.

В кафенето имаше четири души: един гост — българин, едър, дебел, във френски дрехи, — който пушеше наргиле на пейката; Илчо кафеджият, който точеше един бърснач на ябелието^[1], а пред огледалото — чиракът му бърснаше други един гост, обърнат гърбом към вратата, с руса коса и черно шаячено сако.

Той беше Васил Левски.

Али чауш поздрави българина с наргилето, когото познаваше, отиде при кафеджият и го попита с равнодушен уж вид, но ниско:

— Няма ли тука в хана, Илчо, един... търговец? — и турчинът направи описание на лицето и на дрехите на Дякона.

— Не знам, Али чауш, аз в хана се не месея — отговори кафеджият и продължаваше заниманието си спокойно, защото той не познаваше Левски, нито се интересуваше да разбере защо Али чауш търси такъв човек.

— Един сив, сух... — повтори Али чауш, като машинално хвърли очи към Левски, на когото само гърба можеше да види.

Тоя разговор, станал с нисък глас, биде чут обаче и от другите в кафенето.

Ръката на чирака затрепера, бърсначът се затресе в нея, като че иска да падне. Лицето му прежълтя от страх! Бедното момче познаваше, че бърсне Левски.

Но още повече се беше изменило лицето на едрия българин, който на пейката дърпаше наргилето. Той беше побелял като платно: той беше г-н Хр. Ковачев, приятел на Левски, и сега виждаше, че Дякона е изгубен.

Лицето на Левски, което се отразяваше в огледалото, остана тихо и спокойно. Нито една жила не трепна по него, нито едно вълнение не пропъпли по ледната му физиономия. Това необходимо, извънчовешко самообладание го не напущаше и в най-страшните опасности, с които беше насян неговия невероятен, премеждлив живот.

Али чауш седна на пейката и запали цигара.

— Какво си ти, Христо ефенди? Болен ли си бил? — попита Али чауш софиянеца, като изгледа побледнялото му и развалено лице.

— Ба... Али чауш... Да... Не! От горещината... — измънка замаяният Ковачев.

— Момче! Дръж хубаво бръснача, че ще ме порежеш! — изгълча строго Левски на момчето.

Турчинът се извърна неволно към черното сако на Апостола, па почна да се разговаря за дребни работи с Ковачева.

„Тоя проклетник чака да се свърши бръсненето, па да изгледа Дякона в лицето... изгубен е!“ — помисли си Ковачев. Но в тая критическа минута примерът от спокойствие и хладнокръвие на Дякона го ободри, едно вдъхновение му дойде: той си спомни, че Али чауш има една малка слабост: пиеше.

Той го покани:

— Една ракия не пиваш ли, Али чауш?

Турчинът прие.

Той люхна двайсетте и пет драма ракия, замляска с измокрени устни и с посветлели очи и с клюмване отговори на поздравлението на Ковачева.

— В горещо време ракията прохладжа — забележи пак Ковачев, — не заповядате ли още?

И без да чака отговор, заръча нови двайсет и пет драма. Турчинът изпи и тях, като си изжабурка шумно устата с вода.

За да му отвлече свършено вниманието, Ковачев заразправя ниско с лукава усмивка някаква си сладострастна история за една шалварлия софиянка, известна по леките си нрави, от което се изпълниха с влага очите на сластолюбивия турчин, който изпи още едно петдесетниче, без да мигне.

„Сега е минутата да изфиряса, без да го сетят“ — мислеше си Ковачев, като хвърли бръз, знаменателен поглед на Левски, който стана от стола си и си поправяше вратовръзката пред огледалото.

Но той с ужас видя, че Левски, вместо да се изсули тихичко, обърна се с лице право към турчина, изтърси се и взе да плаща на момчето. Али чауш неволно се обърна и го погледна. Сивите, ясни, спокойни очи на Апостола се спосрещнаха с Алиовите.

На Ковачева космите щръкнаха на главата.

Но той се окопити завчас.

— Наздраве! — поздрави той Левски учтиво, по обичая.

— Честито, челеби! — поздрави го и Али чауш с едно небрежно, широко темане, па се извърна пак към събеседника си и продължи лакомия разговор.

Левски излезе из вратата.

След половина час Али чауш си спомни мисията си и остави Ковачева, па влезе в хана, за да продължи диренето си и да изгледа гостите.

В тая същата минута три заптиета караха с победоносен вид, с щикове на гърба им, петима души изплашени българи, уловени в разни ханища.

И петимата бяха руси и с черни сака!

Ковачев пред вратата на Илчовото кафене изглеждаше смутен тия жертви на турската дивотия.

В същото време един дрипав шоп водеше един кон, натоварен с въглища.

— Не сакаш ли да ми купиш кюмуро, бе? Оно, евтино ти го давам! — извика шопът.

Ковачев го погледна, па се вкамени.

— Левски! — извика той, като се озърташе плахо.

— Нечем скапо... Не сакаш?... Твоя воля, господине!

И шопът поведе полека коня си напреж...